

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему:

**«ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ
НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-21м(з)
спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Трещула Мирослава Василівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд.філол.наук, доц. Курило О.Й.
(прізвище та ініціали)

Рецензент д.пед.наук, проф. Розлуцька Г.М.
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019р.
ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Формування основ художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема	8
1.2. Зміст та структура процесу формування основ художньо-естетичної культури дошкільників	26
Навчально-виховні можливості народного декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва у ЗДО	42
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	52
2.1. Методика формування основ художньо-естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва	52
2.2. Сучасний стан сформованості основ художньо-естетичної культури старших дошкільників засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва	62
2.3. Результати експериментальної роботи	70
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	95

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

НДУМ – народне декоративно-ужиткове мистецтво

ЕГ - експериментальна група **КГ** - контрольна група

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах оновлення українського суспільства, відродження національної системи освіти особливої актуальності набуває естетичне виховання дітей дошкільного віку, що відображається в Законі України «Про дошкільну освіту», «Базовому компоненті дошкільної освіти», «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах», «Щодо організації роботи дошкільних навчальних закладів по ознайомленню дітей із народними традиціями, святами та обрядами», Базовим компонентом дошкільної освіти, програмою розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля». У них приділяється велика увага вихованню у дітей любові до України, шанобливого ставлення до Батьківщини, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; особистісно орієнтованому вихованню дитини, розвитку її творчих здібностей, формування художньо-естетичної культури, набуттю нею власного соціального досвіду.

Формування художньо-естетичної культури, творчих здібностей особистості, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб набуває особливої значущості саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, отримані в ранньому дитинстві, значним чином впливають на подальший розвиток дитини. Особлива увага акцентується на необхідності організації цілеспрямованого ознайомлення дітей із різними видами мистецтва в контексті загальнолюдської та національної культури.

Розвиток особистості дитини в зоні найближчого оточення має величезне значення для подальшого її розвитку. В силу цього одним із головних завдань в області виховання підростаючого покоління виступає формування основ художньо-естетичної культури. Педагогами, психологами та фахівцями доведено, що починати виховання необхідно якомога раніше, починаючи з дошкільного віку. Засвоєння основ художньо-естетичних знань, переконань, почуттів, навичок, різних видів пізнавальної діяльності і норм

поведінки в суспільстві будуть сприяти успішному формуванню розвиненої особистості дитини.

Філософські аспекти проблеми формування естетичного ставлення особистості до мистецтва розкриті в працях І. Зязюна, М. Кагана, Н. Киященка, Н. Крилової, Г. Лабковської, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Рудницької, В. Самохвалової, І. Сотська, В. Сухомлинського, Б. Юсова та інших, в яких пояснюється специфіка впливу різноманітних мистецьких засобів, форм, методів на процес формування в особистості естетичного ставлення до навколишнього середовища. Багатоаспектні напрями досліджень естетичного виховання дітей дошкільного віку представлені в працях Н. Ветлугіної, Н. Горошко, Н. Кириченко, Т. Комарової, В. Котляр, Т. Науменко, Н. Сакуліної, Є. Фльоріної та інших.

Значна роль у системі засобів художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку дослідниками відводиться народній творчості (О. Белкіна, Т. Казакова, Т. Комарова, В. Котляр, В. Мухіна, Н. Сакуліна та ін.). Необхідність розвивати особистість та естетичну культуру відзначає багато педагогів, психологів, письменників і діячів культури (Л. Виготський, А.Зись, М. Каган, Є. Квятковський, Н. Киященко, Н. Лейзерова, А. Леонт'єв, А. Макаренко, Б. Неменський, В. Сухомлинський, Л. Печко, С. Рубінштейн, С.Русова, В. Сластьонін, К. Ушинський та ін.), особливо в найбільш чутливому для цього дошкільному віці. Відчуття краси природи, людей, речей створює в дитини особливі емоційні психічні стани, викликає безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю та інші психічні процеси.

Актуальність і недостатня дослідженість проблеми зумовили вибір нами теми дипломної роботи: **«Формування основ художньо-естетичної культури вихованців закладів дошкільної освіти засобами народної творчості»**.

Об'єкт дослідження - процес естетичного виховання дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження - методика формування основ художньо-естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Мета дослідження: науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування основ художньо-естетичної культури вихованців закладів дошкільної освіти засобами НДУМ.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти.

2. Дослідити виховний потенціал НДУМ з огляду на вікові особливості та визначити його роль у формуванні основ художньо-естетичної культури старших дошкільників.

3. Теоретично обґрунтувати критерії, показники і рівні сформованості основ художньо-естетичної культури старших дошкільників.

4. Спроекувати та експериментально перевірити модель формування основ художньо-естетичної культури старших дошкільників засобами НДУМ.

Для вирішення зазначених завдань були використані такі **методи дослідження:** *теоретичні* - аналіз, синтез, порівняння, класифікація наукових праць з метою визначення понятійного апарату досліджуваної проблеми; аналіз державних, авторських та парціальних програм виховання дітей дошкільного віку; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; *емпіричні* - спостереження за процесом сприймання дітьми старшого дошкільного віку народного декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва, вивчення продуктів дитячої художньої творчості; опитування та анкетування; *педагогічний експеримент* - діагностика сформованості у дітей основ художньо-естетичної культури; кількісний та якісний аналіз отриманих емпіричних даних для з'ясування, ефективності впроваджуваної методики; *методи математичної статистики* для

опрацювання отриманих даних і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

База педагогічного дослідження: Лецовицький ДНЗ.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблено та методику формування основ художньо-естетичної культури старших дошкільників засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дипломної роботи представлено на VI міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасний рух науки», 4-5 квітня 2019 р. - Дніпро, 2019.

Публікація. Теоретичні аспекти формування основ художньо-естетичної культури у дітей дошкільного віку.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали можливість зробити відповідні висновки:

1. На основі наукового аналізу праць із філософії, мистецтвознавства, культурології, психології та педагогіки встановлено, що вчені наголошують на доцільності розвитку у дітей уявлення про мистецтво, як важливу галузь суспільної культури і духовних цінностей, а проблему формування основ художньо-естетичної культури засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва у дітей старшого дошкільного віку вважають актуальною у зв'язку з її недостатньою розробленістю. Сформульовано поняття «естетичне ставлення дитини до декоративно-ужиткового мистецтва» як позицію особистості, яка включає сприйняття творів декоративно-ужиткового мистецтва і проявляється в її естетичних почуттях, емоціях, судженнях, власних оцінках, що є результатом

задоволення її утилітарних і духовних потреб та пробуджує дитяче бажання відтворити сприйняте у сфері декоративно-ужиткового мистецтва у різних видах власної художньо-творчої діяльності.

2. Аналіз програм дошкільного виховання: «Впевнений старт», «Дитина», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки», «Я у Світі», «Соняшник», «Стежина» (за вальдорфською педагогікою), зокрема розділів: «Образотворче мистецтво», «Чарівні фарби і талановиті пальчики», «Образотворча діяльність», «Світ образотворчого мистецтва» тощо - показав присутність тем декоративно-ужиткового мистецтва, але відсутність цілеспрямованої систематичної роботи щодо ознайомлення дітей з його різноманітними видами. Досить часто рішення цієї задачі обмежується лише ознайомленням дітей з деякими видами декоративного розпису, керамічним посудом або іграшкою.

Розкрито й обґрунтовано особливості сприймання і розуміння декоративно-ужиткового мистецтва дітьми старшого дошкільного віку: а) переважаючий розвиток наочно-образного мислення старших дошкільників є підґрунтям того, що твори декоративно-ужиткового мистецтва доступні для їхнього сприйняття, оскільки також наочно-образно відображають життя; б) у процесі сприймання творів декоративно-ужиткового мистецтва діти переважно цікавляться його змістом і залишають поза увагою виразно-зображувальні засоби; в) завдяки своїй емоційності дошкільники здатні перейматися почуттями майстра під час сприймання; г) у дітей недостатньо розвинена здатність до цілісного сприймання художніх образів творів декоративно-ужиткового мистецтва, вони часто звертають увагу на деталі, за якими не бачать головного; д) різний культурний рівень та соціальний статус батьків впливає на сприйняття творів декоративно-ужиткового мистецтва дітьми.

3. Обґрунтовано та визначено критерії і показники сформованості основ художньо-естетичної культури засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва у дітей старшого дошкільного віку: художньо-

пізнавальний, емоційно-оцінний, діяльнісно-творчий.

Подано змістові характеристики рівнів сформованості естетичного ставлення до декоративно-ужиткового мистецтва дітей старшого дошкільного віку: високого (ціннісно-естетичного), середнього (компенсаторного) та низького (утилітарного).

4. Розроблено модель формування основ художньо-естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва. Модель розроблена з урахуванням теоретико-методологічних положень щодо особливостей формування естетичного ставлення у дітей старшого дошкільного віку та результатів даних пілотажного експерименту; ґрунтується на особистісно-орієнтованому, діяльнісному, практико-орієнтованому підходах; принципах системності, суб'єктності, інтерактивності; складається із комплексу взаємопов'язаних структурних елементів, а саме: цілемотиваційного, змістовного, операційно-діяльнісного. Вона спрямована на формування основ художньо-естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з образотворчого мистецтва.

Модель включає визначену мету, охарактеризовані завдання; етапи, принципи та педагогічні умови організації процесу навчання; визначає форми, методи та прийоми роботи на заняттях з образотворчого мистецтва; розкриває напрями роботи (накопичення естетичного досвіду, створення теоретичного підґрунтя, розвиток емоційної та естетичної чутливості, накопичення практичного досвіду); визначає кінцевий результат навчально-виховного процесу: сформованість естетичного ставлення дітей старшого дошкільного віку до декоративно-ужиткового мистецтва.

У процесі дослідно-експериментальної роботи розроблено, впроваджено у практику дошкільного виховання та виявлено ефективність методики формування естетичного ставлення до декоративно-ужиткового мистецтва у дітей старшого дошкільного віку. Роботу проведено за трьома напрямками: а) безпосередня виховна робота з дітьми на заняттях з

образотворчого мистецтва та різноманітна робота в повсякденному житті з ознайомлення із творами декоративно-ужиткового мистецтва; б) співпраця з педагогами дошкільних навчальних закладів у плані поглиблення їхніх знань про декоративно-ужиткове мистецтво і методичної підготовки до його використання в роботі з дітьми; в) робота зі збагачення мистецтвознавчого досвіду батьків дітей і залучення їх до роботи з розширення знань про декоративно-ужиткове мистецтво в умовах сімейного виховання. Ефективність виховних впливів забезпечило дотримання визначених та обґрунтованих педагогічних умов.

Найбільш дієвими в роботі з дітьми старшого дошкільного віку виявились нетрадиційні форми ігрового характеру, заняття-подорожі («Чарівними доріжками», «Барвіста колискова», «До скарбниць мистецьких цінностей» тощо); заняття-екскурсії (уявні й реальні) до майстерень ремісників (клуб активних батьків «Етноремесла України для дітей»), музеїв; сюжетно-рольові («Я - україночка», «Екскурсивод музею», «В гостях у бабусі») і дидактичні ігри («Допоможи реміснику зібратись у дорогу на ярмарок», «Візерункова веселка» тощо); художньо-творчі завдання («Як прикрасити скатертину», «Реставруємо старий посуд», «Жива картина») та ін.

За результатами контрольного експерименту встановлено, що в ЕГ високого рівня сформованості естетичного ставлення до декоративно-ужиткового мистецтва досягли діти старшого дошкільного віку (22,7%) порівняно з тим, що на початку експерименту було 4,06%. Середній рівень сформованості естетичного ставлення до декоративно-ужиткового мистецтва значно зменшився (з 65,65% до 28%). Кількість дітей високого рівня збільшилась (із 3,77 % до 10,2%). Однак у КГ у переважної більшості дітей старшого дошкільного віку естетичне ставлення до декоративно-ужиткового мистецтва залишилось на середньому рівні 58%, за наявності 11% дітей на низькому рівні.

Таким чином, результати дослідження дають підстави вважати, що

запропонована методика формування основ художньо-естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва ефективна, визначені завдання реалізовані, мета досягнута, що має вагомим значення для розвитку зачатків індивідуальної естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>